

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Илияна Марчева** - Институт за исторически изследвания – БАН

за научната продукция на гл. ас. д-р **Румяна Димитрова Маринова - Христиди** – Исторически факултет на СУ” Св. Климент Охридски” и доц. д-р **Стефан Иванов Дечев** от Югозападния университет „Неофит Рилски”, Благоевград, участници в конкурс за присъждане на академичната длъжност „доцент”, обявен в „Държавен вестник“ бр.7 от 24.01.2014 г. по направление 2.2. *История и археология, (история на България- съвременна българска история)* за нуждите на СУ „Св. Климент Охридски”

Участниците в конкурса са двама достойни кандидата, известни в историческите среди и затова оценката за това, кой да бъде препоръчан за присъждане на академичната длъжност „доцент” за нуждите на Софийския университет, налага да се даде становище ,от една страна, за тяхната научна продукция, а от друга, - да се посочи кой в по-голяма степен отговаря на изискванията на конкурса.

Д-р Румяна Маринова-Христиди е възпитаник на катедрата по българска история в ИФ на СУ, където защитава малка докторска дисертация през 2004 г. на тема „Просвета и просветна политика в България през 1948-1959”. От 2011 г. е главен асистент по съвременна българска история в ИФ на СУ „Св. Кл. Охридски”, но тя води упражнения по тази дисциплина още от 2005 г. на хонорар. На нея са поверени и лекции по съвременна история на България в бакалавърската степен (за задочници) и за нуждите на Факултета по класически и нови филологии (на английски език).

Друг, избираем спецкурс в магистърската програма по „Нова и съвременна история на България”, д-р Р. Маринова-Христиди води по темата „Българо-гръцки отношения 1939-1989”. Това също не е случайно, като си има предвид отличното познаване на гръцкия език, и нейните разработки по съвременна история на Гърция. Така, че кандидатката се явява доста опитна преподавателка на съвременната българска история.

Тя се представя в конкурса с две монографии: „Висшето образование в България от съветските до болонските реформи”, издадена от Университетско издателство „Св. Кл. Охридски”,С, 2013, 390с. и „История на България”, на гръцки език, в сътворство, (под печат), 70 с. и с 25 студии и статии, от които 4 публикувани в чужди издания. Нейните изследвания са в три основни области на съвременната българска история: история на образованието след Втората световна война до наши дни, българо-гръцки отношения след Втората световна война и историята на евреите в България по време на Холокоста и по време на социализма. Заедно с чисто изследователските публикации, кандидатката представя и работата си в Комисията по досиетата и умението си да подбира за публикуване извори от поредицата на тази комисия.(№9,13,14,15,17)

Участията на кандидатката в научни проекти, български и чуждестранни, също са все в сферата на съвременната история на България и са в областта на посочените основни тематични полета, в които д-р Маринова-Христиди работи.

Нейните изследвания са намерили приложение в други публикации, у нас и чужбина, което говори за разпознаваемостта на авторката в историографията.

Основен труд, с които Р. Маринова-Христиди, кандидатства за конкурса за академичната длъжност „доцент” е посочената монография „Висшето образование в

България от съветските до болонските реформи”, 2013. Темата на изследването е различна от малкия докторат и от издадената ѝ първа монография „Българското образование 1948-1959. Между съветизацията и традицията”, 2006. А това е едно базисно изискване при участие в конкурса за хабилитиране. Затова ще се спра по-специално на тази монография.

Тя представя за пръв път цялостно проследяване на политиката на висшето образование в България от края на Втората световна война до наши дни, което е похвално начинание. В нея Р. Маринова - Христиди систематизира държавните решения за развитие на висшето образование в България 1944-1989, предшествани от глава за съветизацията на висшето образование в страните от Централна и Източна Европа 1944-1953 г. В тези две глави авторката съвсем справедливо държи сметка за ролята на политическия фактор – управляващите комунистически партии, съветския фактор, съветските съветници. Заедно с това, Р. Маринова-Христиди проследява и скритите механизми на властта за контрол върху студентите, преподавателите и преподаването във вуз. Това тя прави на основа на въведени за пръв път и анализирани документи от Комисията по досиетата в специалната глава „Държавна сигурност и висшето образование”. Същият интерес към политическите фактори обаче не се наблюдава в главата за българското висше образование след 1989 г. и така се получава, че анонимната държава приема закони, често без да я изяснено кое я кара да прави това. Ето защо тази изключително важна и приносна глава в монографията е на границата на историческия и политоложкия разкази.

Монографията е написана на база на архивни материали, публикувани документи, изследвания, особено в чуждестранни издания. Учудва неизползването на книгата на Пепка Бояджиева, Социалното инженерство. Политики за прием във висшите училища през комунистическия режим в България, изд. Сиела, 2010. (Не мога да виня изследователката, че не познава труда на Стоян Танев, Социалистическият възход на българското висше образование (9.IX.1944 -1984), С., 1987, защото то е трудно достъпно, бидейки издание на Министерството на народната просвета.) Друг важен пропуск при написване на монографията, според мен, е неизползването на богатото на информация, анализи и документи списание „Проблеми на висшето образование”, което излиза от 1963 до 1990 г. Това се отразява на изследването на висшето образование, което прави Маринова, изключвайки от него важни страни на политиката към висшето образование по време на социализма – начинът на планиране и разпределение на висшите кадри, проблемите, които срещат висшите училища при прилагане на различните реформи през годините.

В интерпретацията на Маринова-Христиди се усеща най-общо липсата на ясно осъзната докрай връзка между определяне на политиките към висшето образование и целите на стопанската политика и промяната на философията на стопанското управление. Например 80-те години са разчетени от Христиди като „закъсняло обръщане към индивида”, без да се обосновава в текста това определение. Същевременно в параграфа изцяло е пренебрегнат анализът на разработваната още от 1979, 1985, 1988 г. новата тристепенна система на висшето образование, която трябва да съответства на технологичния етап на индустриалната политика. А това е най-характерната черта на политиката за висше образование през 80-те години, която е свързана с търсене на икономическа ефективност на подготовката на висшисти. Целта е подготовка не на тесни, а на широки специалисти, които ще преминават към

специализация и трансфер на своите знания в трите степени на висшето образование. През годините се спори къде да бъде третата степен и кой да я финансира: потребителят на кадри или специален център или технологически факултет (институт, технологически университет), но не и държавата. А това означава намаляване на държавното финансиране на вузовете и затова те се съпротивляват на тези промени.

Пак поради неизяснена връзка между икономическа политика и висшето образование авторката е пропуснала в четвъртата глава да анализира процеса на трансформация след 1989 г. на институтите като основна форма на висше училище в България във университети. Именно тогава е и голямата масовизация на университетите и студентите, а не толкова и не само през 60-те години, както е извела Маринова в заглавието на параграфа на втора глава.

Но основната ми критика към книгата е, че липсва връзка между изводите в отделните глави и параграфи и те стоят някак си сами за себе си. Това се отразява и върху структурата на изложението. Така не става ясно по каква логика в главата за висшето образование при социализма се появява отделен параграф за развитието на БАН през този период. А неговото място би следвало да е в параграфа за 70-те години, когато се осъществява институционално интегриране между БАН и СУ в лицето на Единните центрове. Също така похвално е, че като приложение, Маринова-Христиди е отделила внимание на основните фигури в политиката на висшето образование - министрите. Тя е разказала техните биографии като е посочила техните инициативи като министри и най-вече им е „дала думата” чрез цитати от техни изказвания, които разкриват вижданията им за политиката към висшето образование. Но техните биографии биха могли да бъдат част от основния текст.

Другият кандидат е д-р Стефан Иванов Дечев, също възпитаник на ИФ на СУ. Той защитава докторска дисертация през 2004 на тема „Русофилската и русофобската идеология в българския печат 1886-1894”. Има дълъг преподавателски стаж от 1991г. в Югозападния университет „Неофит Рилски” - Благоевград, където е избран през 2012 г. за доцент по нова и най-нова (модерна и съвременна) българска история.

Впечатляват множеството негови специализации в престижни научни центрове у нас и в чужбина. Такива като Центъра за академични изследвания - София, Будапеща, Букурещ, ЦЕУ – Будапеща, Амстердамския университет и Международния институт за социална история и др. Дечев е член по различно време на 6 професионални, основно чуждестранни, асоциации и е печелил 12 международни награди и стипендии. Всичко това идва да покаже, че кандидатът е много добре оценен и е разпознаваем в международните исторически мрежи, че той е добре школуван в най-новите тенденции на хуманитаристиката, както може да се съди по темите, които разработва по време на специализациите си.

От названията на многобройните курсове, които води през годините кандидатът, и които го представят като опитен преподавател, трудно мога да се ориентирам доколко те са в областта на съвременната българска история и доколко обхващат новата българска история. Тук вина има самият кандидат заради небрежния начин, по който е писал своите преподавателски курсове. А това е необходимо с оглед условията на конкурса.

Затова се обръщам към представените произведения. Д-р Ст. Дечев участва с 4 монографични текста и 7 студии, статии, рецензии и 1 учебно помагало. Те съща са

различни от темата да доктората, но по тематика, според мен, повече отговарят на друго направление 3.1. *Социология, антропология и науки за културата* и не се вписват в условията на конкурса. Такива са № 6: „Лютите чушки” и българската национална кухня – между историческата реалност и социалното въображение (от втората половина на 18 в до наши дни) (под печат); №7: „Бобът като българско национално ястие - идеология и реалност(18-21в) (под печат); или №1. „В търсене на българското. Мрежи на националната интимност(19-21в),С, 2010.

Други представени за конкурса трудове се отнасят към новата българска история т.е. за периода от 1878 до 1944 г. и третираат проблеми на политиката, културата и историографията.(№2,3,8,9,11,13). Макар че представят д-р Дечев като интересен и авангарден автор с интерпретациите му на споровете за генезиса на прабългарите, а и на такива елементи от микроисторията като дуелите, носиите и храната, тях също не би следвало да разглеждам, тъй като и те не съответстват на условията в обявения конкурс.

Единствено отнасящи се до съвременната българска история са двете големи историографски студии под общото название „Нежеланият Стамболов”(№ 4 ,5). В тях кандидатът демонстрира отлични умения за историографски анализ на историческите изследвания и тези от края на 40-те до края на 80-те години на XX век. В тези две обширни студии Ст. Дечев анализира и проследява не само оценките за Стамболов и неговото русофобство, но и за неговата партия, като посочва взаимни влияния и променящи се нагласи и понятия, които се срещат сред различните историци от различни поколения. Той търси и откроява политическия, идеологическия и националистическия фактори, но не пренебрегва и собствената логика на развитие на българската историография по време на социализма.

За съжаление, обаче, тези две за мен изключително добри историографски студии с монографичен характер не ми изглеждат достатъчни, за да класирам д-р Стефан Дечев на първо място в обявения конкурс за академичната длъжност „доцент” по съвременна история на България.

Като имам предвид това, а също и цялостната научна продукция, както и лекционните курсове на д-р Румяна Маринова-Христиди, смятам, че тя в много по-голяма степен отговаря на изискванията на обявения конкурс и затова я препоръчвам за академичната длъжност „доцент”.

23.05.2014 г.

доц. д-р Илияна Марчева